

LESMATERIAAL RONDJE OM DE BRINK

LESMATERIAAL RONDJE OM DE BRINK

COLOFON

Het project 'Rondje om de Brink' is in 2014 ontwikkeld in opdracht van alle scholen uit de gemeente Noorderveld. Hiervoor is financiële steun van Stichting Compenta verkregen. Het project is ontwikkeld in samenwerking met Havezate Mensinge, Speelgoedmuseum Kinderwereld, Scheepstra Kabinet en de Catharinakerk. Coördinatie project: Loes Hoff (K&C, expertisecentrum en projectorganisatie kunst en cultuur). Ontwikkeling lesmateriaal: Marieke van Ginkel (Anno Educatie). Vormgeving lesmateriaal: Jildou Nicolai en Mark Blaauw. Fotomateriaal en inhoudelijke informatie: Havezate Mensinge, Speelgoedmuseum Kinderwereld, Scheepstra Kabinet, Catharinakerk. Het verhaal over Ot en Sien komt uit het project 'Op stap met Ot en Sien'. Dit project is een samenwerking van Speelgoedmuseum Kinderwereld en Drents Plateau.

INHOUDSOPGAVE

1. Introductie voor de leerkracht.....	4
2. Voorbereiding.....	5
3. Les 1: Het dagelijks leven van vroeger.....	6
4. Les 2: Arm en rijk.....	8
5. Les 3: Rondje om de Brink.....	11
6. Les 4: Was vroeger alles anders?.....	12
7. Les 5: Het grote vroeger spel.....	14

Bijlage I

Bijlage II

1. INTRODUCTIE VOOR DE LEERKRACHT

Dit lesmateriaal dient ter voorbereiding op het 'rondje om de brink' dat leerlingen van groep 3 en 4 gaan maken. Uitgangspunt bij het lesmateriaal is: *Hoe zag een kinderleven er 100 jaar geleden uit?*

Het lesmateriaal bestaat uit:

- 2 lessen ter voorbereiding op de excursie
- 2 lessen ter verwerking van de excursie

De opdrachten zijn gericht op de 4 thema's die ook tijdens de excursie terug zullen komen: wonen, spelen, school en geloof van ongeveer 100 jaar geleden (rond 1910). Door middel van werkbladen, een verhaal en afbeeldingen maken leerlingen spelenderwijs kennis met de verschillende thema's. Ook ontdekken ze grote verschillen tussen arm en rijk. Tijdens de excursie zien en ervaren de leerlingen hoe het leven er 100 jaar geleden uitzag. De excursie vindt in verband met combinatieklassen groep 3-4 om het jaar plaats. U ontvangt een planning voor het jaar dat u op excursie gaat.

Per les staat beschreven wat er voorbereid moet worden, wat de tijdinvestering is en de bij de les horende leerdoelen. Daarna vindt u een opzet hoe u de les kunt geven. Elke stap verwijst naar aanvullend digitaal materiaal, bijvoorbeeld powerpoints of werkbladen. Mocht u weinig voorbereidingstijd hebben, dan adviseren wij om in ieder geval les 1 met de leerlingen te doen. Voor de verwerking adviseren wij in ieder geval les 4.

Canon van Noordenveld

Het lesmateriaal sluit aan op de excursie naar 4 erfgoedinstellingen in Roden. Daarnaast dient dit materiaal ter voorbereiding en aanvulling op de Canon van Noordenveld. Met deze erfgoedcanon krijgen de leerlingen in groep 5 t/m 8 te maken. Beide activiteiten zullen onderdeel uitmaken van een nieuwe leerlijn erfgoedonderwijs.

Kerdoelen

Het project sluit aan bij 2 kerndoelen:

- Kerndoel 51 - *De leerlingen leren gebruik te maken van eenvoudige historische bronnen en ze leren aanduidingen van tijd en tijdsindeling te hanteren.*
- Kerndoel 56 - *De leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed.*

Daarnaast wordt in het project de woordenschat van de leerlingen uitgebreid. Ze leren nieuwe woorden die te maken hebben met wonen, spelen, school en geloof van 100 jaar geleden. Daarom is ook Kerndoel 12 van toepassing: *De leerlingen verwerven een adequate woordenschat en strategieën voor het begrijpen van voor hen onbekende woorden.*

Extra materiaal

De bibliotheken uit de gemeente Noordenveld bieden ter aanvulling op 'Rondje om de brink' een leskist aan. Scholen die een verdieping willen met een accent op literatuur en lezen, kunnen het project gebruiken. De leskist bevat onder meer een docentenhandleiding, werkbladen, boeken en verhalen over het begin van de 20e eeuw. De 7 beschikbare leskisten kunnen als project bij de bibliotheek worden geleend.

2. VOORBEREIDING

Er zijn een aantal mogelijkheden om het thema vroeger bij de leerlingen te introduceren:

1. U kunt een vertelafel in de klas maken. Zet hierop spulletjes uit het dagelijks leven van vroeger. Via ouders en (over)grootouders kunt u wellicht aan dit soort spullen komen. Ga met de leerlingen om de tafel heen staan en vraag hen te kijken. Waar denken ze dat dit over gaat? Waarom denken ze dat? Wat weten ze er al over? Geschikte spulletjes zijn bijvoorbeeld handkoffiemolen, petroleumstel, olielamp, ouderwetse krultang, zinken teil, kledingborstel, stopgaren en stopnaald, afgesleten klompen, strijkbout, tol, puddingvorm, vergiet groene zeep en puntzakjes ouderwetse snoepjes.

2. Vraag een grootouder (6-7 jarige in naoorlogse periode) of overgrootouder (6-7 jarige in de jaren '30) van een van de leerlingen in de klas. Bereid het gesprek goed voor door vooraf samen een aantal vragen door te nemen en te bespreken welke onderwerpen interessant zijn voor de leerlingen. De (over)grootouder kan vertellen over hoe zijn/haar kindertijd eruit heeft gezien. Hoe ging het bijvoorbeeld op school en thuis? Hadden ze veel speelgoed om mee te spelen? Moest er thuis mee geholpen worden? Waarmee? Klusjes als kolenscheppen in de kolenkit, aardappels ophalen uit de wintervoorraad op zolder, koffiemalen etc.? Waar werd het eten gekocht? Kwamen de winkeliers aan huis? Bijvoorbeeld karren of paard en wagen met melk, brood, groente, vis en ijs. Hoe ging het in de winkel? Was er een wekelijks boodschappenboekje? Hoe werd het afval opgehaald? Waren er al net zoveel auto's als nu? Waar en hoe werd er buiten gespeeld? Bijvoorbeeld op stoeprandjes, blikspuit, hinkelen, touwspringen, speurtocht, boomklimmen en hutten bouwen.

3. Laat oude foto's zien via het digibord. Wat zien de leerlingen wat anders is dan nu? Oude foto's zijn te vinden via:

- <http://www.drentsarchief.nl/onderzoeken/beeldbank-home>, hier kunt u bijvoorbeeld zoeken op plaats (bijvoorbeeld Roden, Peize, Norg of Veenhuizen) of onderwerp (bijvoorbeeld melkkar, paard en wagen, klas, kruidenier, winkel, huis, bedstee, keuken, woonkamer, wc, spelen, breien, speelgoed). U kunt er ook voor kiezen om op een jaartal te zoeken of om de foto's op jaartal te sorteren.

- <http://www.historischeverenigingroon.nl/index.php/fotos>, **foto's van Roden vroeger**

- <http://www.regiocanons.nl/drenthe/drenthe-po/boerderijen> en <http://www.regiocanons.nl/drenthe/noordenveld/esdorpen>, **foto's in en rondom de boerderij van vroeger**

- <http://www.regiocanons.nl/drenthe/drenthe-po/wegen-over-het-water> en <http://www.regiocanons.nl/drenthe/noordenveld/verkeer>, **foto's over vervoer en vervoersmiddelen van vroeger**

- <http://www.regiocanons.nl/drenthe/drenthe-po/naar-school>, **foto's over de school van vroeger**

- <http://www.regiocanons.nl/drenthe/noordenveld/armenwerkhuis>, **foto's over het dagelijks leven van vroeger** (bijvoorbeeld van de armere gezinnen en dagelijkse kleding)

4. Om terug te gaan naar het jaar 1910 kunt u de afbeelding van de stamboom gebruiken (zie 'Afbeelding stamboom'). Bespreek het begrip vroeger met de leerlingen aan de hand van een stamboom van u eigen leven. Plaats hiervoor de afbeelding 'Stamboom' op het digibord en schrijf hierin: uzelf, uw broers en zussen, uw ouders en de ouders van uw ouders. Zet steeds erbij in welk jaar ze geboren zijn. Het is de bedoeling dat u uitkomt rond het jaar 1914. Mocht u hiervoor niet voldoende hebben aan de afbeelding, teken er dan nog een stukje bij. Reken vervolgens uit met de leerlingen hoe lang dit geleden is.

3. LES 1: HET DAGELIJKS LEVEN VAN VROEGER

Vorbereiding:

- *werkblad 1 kopiëren, blad 1 op A4-formaat, blad 2 op A4-formaat*
- *klaarzetten van powerpoints en afbeeldingen*
- *kleurpotloden en stiften klaarleggen*

Tijdsduur: 45 minuten

Leerdoelen:

- *De leerlingen maken kennis met het begrip 'vroeger'.*
- *De leerlingen leren hoe het dagelijks leven rond 1910 eruit zag.*
- *De leerlingen breiden hun woordenschat uit met erfgoedwoorden (bijvoorbeeld oude voorwerpen).*
- *De leerlingen ontdekken welke voorwerpen vroeger werden gebruikt in huis, op school en in de kerk.*

Stap 1

Ter introductie van het thema 'vroeger' kunt u gebruik maken van de suggesties, zie: *Vorbereiding*.

Stap 2

Lees het verhaal over Ot en Sien (bijlage 1) voor. Middels het verhaal kunnen de leerlingen zich inleven in het dagelijks leven rond 1910. Bij het verhaal horen afbeeldingen voor op het digibord. Zie powerpoint 'Afbeeldingen bij verhaal Ot en Sien'. In het verhaal is aangegeven wanneer u naar de volgende slide kunt gaan. Geef steeds uitleg bij woorden en afbeeldingen die de leerlingen niet kennen.

Stap 3

Leg uit dat de leerlingen gaan werken met 4 thema's over vroeger: wonen, spelen, school en geloof.

Stap 4

Deel werkblad 1 uit aan de leerlingen. De leerlingen benoemen in tweetallen het juiste voorwerp. U kunt hiervoor de woordjes op het bord zetten, of de leerlingen eerst zelf laten nadenken over de woordjes. Bespreek de woorden klassikaal. De leerlingen knippen daarna de plaatjes uit en plakken ze bij het juiste thema. Leerlingen die klaar zijn kunnen de plaatjes inkleuren. Bespreek tot slot het werkblad.

Antwoorden werkblad 1:

Wonen: kachel, weckflessen, koffiemolen

Spelen: hoepel, tol, stelten

Geloof: bijbel, orgel, toga

School: leesplank, lei en griffel, schoolbankje

Stap 5

Laat via het digibord de 4 foto's van de erfgoedinstellingen die jullie gaan bezoeken zien. Deze staan in de powerpoint 'Foto's erfgoedinstellingen'. Vertel de leerlingen dat ze tijdens de excursie bij elke instelling iets ontdekken over of spelen, of school, of wonen of geloof. Laat de leerlingen de naam van de instelling klassikaal hardop lezen en ze het juiste thema erbij raden.

Antwoorden bij powerpoint:

Havezate Mensinge: wonen

Speelgoedmuseum Kinderwereld: spelen

Catharinakerk: geloof

Scheepstra Kabinet: school

Vertel tot slot kort iets over de verschillende instellingen aan de leerlingen. Leg in ieder geval uit dat ze verschillen zullen ontdekken tussen arme en rijke gezinnen. Dit thema komt bij de verschillende instellingen terug. Hierbij is het belangrijk om te benoemen dat de leerlingen op bezoek gaan in de woning (Havezate Mensinge) van een rijk gezin, zo zag het huis van Ot en Sien uit het verhaal er niet uit. Informatie over de instellingen is te vinden in bijlage 2. Les 2 gaat dieper in op de verschillen tussen arme en rijke kinderen.

4. LES 2: ARMENRIJK

Vorbereiding:

- *Werkblad 2 kopiëren op A4-formaat, let op de 2 verschillende versies, 1 voor jongens en 1 voor meisjes*

OF

- *klas verdelen in 4 groepen waar leerlingen kunnen zitten en staan*
- *plaatsen van afbeeldingen op het digibord, zie powerpoint 'Afbeeldingen bij arm en rijk'*

Tijdsduur: 30 minuten

Leerdoelen:

- *De leerlingen leren over de grote verschillen tussen arm en rijk rond 1910, bijvoorbeeld in speelgoed, het woonhuis en in de kerk.*

Stap 1

Ga even terug naar les 1. Wat weten de leerlingen nog over het dagelijks leven van vroeger? Hoe ging het bijvoorbeeld met spelen, wonen en op school? Welke verschillen zijn er met nu?

Stap 2

Wanneer ben je arm? En wanneer ben je rijk? Iedereen woont in een huis en mag naar school. Het maakt niet uit of je arm of rijk bent. Vroeger was dat anders. Leg uit dat rond 1900 het verschil tussen arme en rijke kinderen erg groot was. Ze hadden ander speelgoed en woonden in een ander huis.

Stap 3

De leerlingen maken via een opdracht kennis met Frederik en Johanna, 2 rijke kinderen die wonen op Havezate Mensinge en met Jan en Geesje, 2 arme kinderen die wonen achter de brink van Roden. Introducer de kinderen:

Frederik en Johanna

Ik ben Frederik. Samen met mijn zusje Johanna en mijn vader en moeder woon ik in Havezate Mensinge. Dat is een heel groot huis, met een poort en een gracht er omheen. Het lijkt wel een beetje op een kasteel. In ons huis wonen ook nog andere mensen, bijvoorbeeld onze kok en de dienstmeisjes die ons helpen. Wel handig hoor, mijn ouders hoeven niet zelf te koken, te wassen en andere klusjes te doen. Gelukkig hebben we ook een tuinman, want onze tuin is heel groot! Kunnen jullie vertellen wat Johanna en ik op zondag doen?

Jan en Geesje

Ik ben Geesje. Samen met mijn broertjes Jan en Kees, mijn zusjes Mien en Nel en mijn vader en moeder wonen wij in een huisje achter de brink. Ons huis is niet zo groot, maar dat vind ik wel gezellig! Samen met mijn 2 zusjes slaap ik in de bedstee, soms gaan we nog heel lang zachtjes praten! De jongens slapen op zolder, brr dat lijkt mij maar koud! Op zondag hoeven we gelukkig niet zo hard te werken als op de andere dagen, zelfs mijn vader is dan thuis! Kunnen jullie vertellen wat Jan en ik op zondag doen?

U kunt deze opdracht op 2 manieren doen:

Manier 1: werkblad

Deel werkblad 2 uit. Let op: er is een versie voor jongens en een versie voor meisjes. Op het werkblad staan Frederik en Jan of Johanna en Geesje. De leerlingen bedenken hoe de zondag van Frederik en Johanna eruit ziet, en hoe die van Jan en Geesje. De jongens houden zich bezig met Frederik en Jan, de meisjes met Johanna en Geesje.

Ze trekken een lijntje van de juiste activiteit naar de juiste persoon. Sommige woordjes staan er 2 keer, beide kinderen doen dit dan. Koppel als de leerlingen klaar zijn een jongetje uit de klas aan een meisje en laat ze samen naar de opdracht kijken. Zien ze verschillen tussen arm en rijk? En tussen jongens en meisjes?

Manier 2: rollenspel

Zet de afbeeldingen van de kinderen op het digibord. Gebruik hiervoor de powerpoint 'Afbeeldingen bij arm en rijk'. Verdeel de klas in 4 groep: 2 groepen jongens en 2 groepen meisjes. En geef elke groep een naam:

Groep 1 jongens: Frederik

Groep 2 jongens: Jan

Groep 1 meisjes: Johanna

Groep 2 meisjes: Geesje

Zorg dat de groepen bij elkaar zitten, bijvoorbeeld allemaal in een hoek van het lokaal.

U leest vervolgens een activiteit voor, deze staan hieronder bij antwoorden. Lees de activiteiten door elkaar voor. De groepen krijgen kort de tijd om onderling te overleggen, bij wie hoort dit? Als ze denken dat het bij hun hoort gaan ze staan, hoort het niet bij hun dan blijven ze zitten. Vraag steeds waarom ze dit denken en geef het goede antwoord. Zo gaat u alle activiteiten bij langs. Let op, soms hoort een activiteit bij meerdere kinderen, of zelfs bij allemaal.

Antwoorden werkblad 2 en activiteiten rollenspel:

Johanna <ul style="list-style-type: none">- Wassen met warm water- Nette kleren aan- Zitten in kerk- Soep, aardappels, wortels, rosbief en pudding eten	<ul style="list-style-type: none">- Spelen met porseleinen pop- Piano spelen- Slapen in bed	Geesje <ul style="list-style-type: none">- Wassen met koud water- Nette kleren aan- Staan in kerk- Aardappels, boontjes en worst eten	<ul style="list-style-type: none">- Moeder helpen naaien- Aardappels schillen- Slapen in bedstee- Spelletje spelen bij olielamp
Frederik <ul style="list-style-type: none">- Wassen met warm water- Nette kleren aan- Zitten in kerk- Soep, aardappels, wortels, rosbief en pudding eten	<ul style="list-style-type: none">- Spelen met houten trein- Paardrijden- Slapen in bed	Jan <ul style="list-style-type: none">- Wassen met koud water- Nette kleren aan- Staan in kerk- Aardappels, boontjes en worst eten	<ul style="list-style-type: none">- Varkens voeren- Vader helpen melken- Slapen op zolder- Spelletje spelen bij olielamp

Stap 4

Bespreek de opdracht na. Welke verschillen valt de leerlingen op? Het is goed om hierbij in ieder geval aandacht te besteden aan:

- wassen met koud/warm water
- het staan/zitten in de kerk
- mogen spelen/ouders moeten helpen
- het eten
- slapen in de bedstee/op zolder/in een bed

Stap 5

Bereid de leerlingen voor op de excursie langs de 4 instellingen. Bespreek de gedragsregels, hoe het programma eruit ziet en wat er van de leerlingen verwacht wordt.

5.LES 3:RONDJE OMDEBRINK

Vorbereiding:

- *werkblad 3 kopiëren voor alle leerlingen op A4/A5-formaat*
- *begeleiders regelen en instrueren voor rijden en begeleiding*

Tijdsduur: 120 minuten

Leerdoelen:

- *De leerlingen ervaren zelf het dagelijks leven van 1910 aan de hand van de 4 thema's spelen, wonen, school en kerk.*

Excursie

De leerlingen gaan op excursie langs 4 erfgoedinstellingen in Roden. Alle instellingen liggen rondom de brink. De brink was vroeger de verzamelplaats van het dorp, hier werden vergaderingen gehouden en werd het vee verzameld om samen met de herder naar de heide te gaan. Rondom de brink van Roden liggen:

- Havezate Mensinge
- Speelgoedmuseum Kinderwereld
- Scheepstra Kabinet
- Catharinakerk

In Roden wordt de groep in tweeën gesplitst. Beide groepen lopen hun eigen route langs de instellingen. We adviseren om met beide groepen minstens 2 begeleiders mee te sturen.

In elke instellingen worden jullie ontvangen door medewerkers. Zij vertellen iets en daarna gaan de leerlingen iets doen. Op elke locatie is een programma van 20 minuten. Daarna is er tijd om naar de volgende te lopen. Hiervoor krijgt u een schema. Halverwege is er een korte pauze in het programma. Voor de leerlingen is er een plattegrond gemaakt zodat ze kunnen zien waar ze allemaal heen gaan. Zorg dat de leerlingen allemaal een bij zich hebben. Eventueel kunt u voor de leerlingen omcirkelen bij welke instellingen zij beginnen.

Een aantal praktische zaken:

- Zorg dat alle leerlingen hun plattegrond bij zich hebben
- Parkeren kan tegenover de Catharinakerk, achter het standbeeld van Hindericus Scheepstra en tegenover het Scheepstra kabinet.
- Voor de medewerkers is het prettig als zij zich kunnen richten op de inhoud van hun programma. We vragen daarom van u om bij de groep te blijven en de kinderen aan te spreken op ongewenst gedrag.
- Mocht u iets meekrijgen voor de leerlingen, neem het dan zelf in ontvangst zodat de kinderen het op school kunnen krijgen. Zo kunnen ze het ook niet kwijt raken.
- Instrueer begeleiders vooraf wat er van hen verwacht wordt.

6. LES 4: WAS VROEGER ALLES ANDERS?

Vorbereiding:

- *werkblad 4 kopiëren op A4-formaat*
- *kleurpotloden en stiften klaarleggen*

Tijdsduur: 45 minuten

Leerdoelen:

- *De leerlingen herkennen verschillen en overeenkomsten tussen vroeger en nu.*
- *De leerlingen denken na over vroeger en nu, was vroeger alles anders?*

Stap 1

Bespreek met de leerlingen de excursie na. Wat hebben ze allemaal gezien? Zouden ze zelf zo willen leven als vroeger? Waarom wel/niet?

Stap 2

De leerlingen hebben inmiddels al heel wat geleerd over hoe het vroeger ging op school, in huis, met spelen en in de kerk. De nadruk is vooral gelegd om de verschillen tussen vroeger en nu, maar niet alles ging vroeger anders als nu. Om tot deze conclusie te komen maken de leerlingen werkblad 4.

Ze knippen de plaatjes uit en plakken ze in de juiste kolom, bij vroeger of bij nu. Er is bijvoorbeeld een plaatje van een houtkachel en een plaatje van een gasfornuis, die horen bij koken. In de kolom vroeger en nu tekenen de leerlingen zelf een voorwerp dat zowel vroeger als nu gebruikt werd. Bij koken zijn dit bijvoorbeeld pannen. De eerste twee kolommen vormen dus samen een verschil, de derde kolom geeft een overeenkomst aan.

Antwoorden werkblad 3:

De antwoorden in de kolom vroeger en nu zijn voorbeelden, de leerlingen kunnen in die kolom ook andere dingen hebben getekend.

		Vroeger	Nu	Vroeger en nu
Wonen	Koken	<i>Houtkachel</i>	<i>Gasfornuis</i>	<i>Pannen</i>
	Slapen	<i>Bedstee</i>	<i>Bed</i>	<i>Deken</i>
	Eten bewaren	<i>Weckflessen</i>	<i>Koelkast</i>	<i>Kelder</i>
School	Schrijven	<i>Lei en griffel</i>	<i>Pen en schrift</i>	<i>Vulpen</i>
	Lezen	<i>Leesplank</i>	<i>Taalmethode</i>	<i>Leesboek</i>
	Rekenen	<i>Telraam</i>	<i>Rekenmethode</i>	<i>Telraam</i>
Spelen	Speelgoed voor binnen	<i>Tol</i>	<i>Lego</i>	<i>Spelletje</i>
	Speelgoed voor buiten	<i>Hoepel</i>	<i>Skelter</i>	<i>Stelten</i>

Geloof	Predikant	<i>Man</i>	<i>Man en vrouw</i>	<i>Toga</i>
	Kerkerkbank	<i>De Kymmellbank (kerkerkbank met familiewapens van familie Ellents en Olden- huis)</i>	<i>Kerkerkbanken zonder naam erop</i>	<i>Houten bank</i>

Stap 3

Besprek het schema klassikaal na en trek een conclusie:

- Kun je zeggen dat vroeger alles anders was dan nu?
- Wat vinden de leerlingen, is het vroeger vooral anders dan nu? Of is het vooral hetzelfde?

Hierbij kunt u de discussie sturen door voorbeelden te geven. Vroeger had bijvoorbeeld iedereen een huis, net als nu. Alleen of mensen een groot of een klein huis hadden verschilde nogal tussen arm en rijk. Ditzelfde geldt voor speelgoed, alle kinderen speelden net als nu. Alleen het soort speelgoed was anders en niet alle kinderen hadden altijd tijd om te spelen. In de kerk is het verschil tussen vroeger en nu erg groot, rond 1910 mochten alleen mannen de kerkdienst leiden. Rijke mensen hadden een eigen bank, ingang en zelfs op een eigen tijdstip een kerkdienst.

7.LES5:HET GROTE VROEGER SPEL

Vorbereiding:

- *klaarzetten van powerpoint*
- *het lokaal vrij maken*
- *vakken uitzetten op de grond*
- *regelen van fiches (bijvoorbeeld papiertjes, blokjes, dopjes o.i.d.)*

Tijdsduur: 45 minuten

Leerdoelen:

- *De leerlingen verwerken hun kennis en ervaringen over het dagelijks leven van vroeger in een spel.*

Stap 1

Wie weet het meest over vroeger? Jullie gaan het 'grote vroeger spel' spelen. Het is een ren-je-rot spel. Via de powerpoint zien de leerlingen vragen over vroeger. Elke vraag heeft 3 antwoorden. De leerlingen gaan in vak a,b of c staan, afhankelijk van wat volgens hun het goede antwoord is. Hebben ze het goed, dan krijgen ze een fiche, hebben ze het fout dan krijgen ze niets. Dan wordt de volgende vraag gesteld.

Er zijn 24 vragen verdeeld over 3 rondes. Mocht u dit teveel vinden, dan kunt u altijd na minder vragen stoppen. U maakt dan bijvoorbeeld 3 rondes van 5 vragen. Na elke ronde wordt gekeken welke leerling de meeste fiches heeft. Dit is de winnaar van deze ronde. Zijn er leerlingen met evenveel fiches, dan kunt u een bonusvraag stellen. De leerlingen moeten bij de bonusvraag steeds een getal raden. De leerling die het dichtst bij zit wint de ronde. U kunt er ook voor kiezen dat er meerdere winnaars per ronde zijn. Na de bekendmaking van de winnaar speelt u de volgende ronde. Na 3 rondes is het spel afgelopen.

Antwoorden van het grote vroeger spel:

1.	B	13.	B
2.	A	14.	C
3.	C	15.	A
4.	B	16.	B
5.	A	17.	C
6.	A	18.	C
7.	B	19.	B
8.	A	20.	C
9.	C	21.	B
10.	C	22.	A
11.	C	23.	A
12.	B	24.	C

Bonusvragen

- Nu zitten er ongeveer 25 kinderen in de klas, hoeveel kinderen zaten er vroeger wel bij elkaar in de klas? (antwoord: ongeveer 50)
- Hoe oud is de Catharinakerk? (antwoord: ongeveer 700 jaar)
- Hoeveel kamers heeft Havezate Mensinge? (antwoord: 7)
- Hoeveel jaar spelen kinderen al met een tol? (antwoord: ongeveer 2000 jaar)

BIJLAGE 1: HET VERHAAL OVER OT EN SIEN

Sien ligt in de bedstee (afbeelding bedstee). Ze is net wakker geworden en ze wrijft zich in haar ogen. Haar drie zusjes liggen nog rustig naast haar te slapen. Het is pikdonker in het kleine hokje, en lekker warm. De klok van der kerk slaat zes keer. Moeder roept: "Het is zes uur!! Zes uur!!" Tijd om op te staan. Derkie en Seiggien schrikken meteen wakker. Roelfie zucht en kreunt. Ze is nog moe en heeft geen zin om op te staan. Ze rekt zich eens flink uit. Haar voeten komen nu bij het hoofdeind van Sien onder de dekens vandaan. Haar teen zit zowat in Siens neus! Sien draait zich gauw om. Ze gluurt door een kier in de deurtjes van de bedstee. Haar moeder steekt de petroleumlamp (afbeelding petroleumlamp) aan met een lucifer. Hè, dat ziet er een stuk gezelliger uit! Sien springt uit de bedstee. Brrr, wat is het koud. Snel stapt ze van de stenen vloer op de mat. Die prikt in haar blote voeten.

Moeder staat al klaar met een klusje voor Sien. "Ga eens gauw die sok van Ot stoppen," zegt ze, "dan kan hij hem straks aan naar school. Hij zit in het naaitasje."

"Ja moeder," zegt Sien, en schiet in haar wollen hemd en onderbroek. Hup, de blauwgrijs gestreepte jurk aan, met daaroverheen een schoon wit schort, en Sien is klaar. Ze pakt het tasje met verstelwerk en gaat ermee bij de kachel (afbeelding kachel) zitten. Erg warm is het nog niet, want grootvader is nog bezig hem op te poken.

Roelfie is nu ook opgestaan en helpt Derkie en Seiggien met aankleden. Moeder heeft de kleine Rieks in zijn kinderstoel aan tafel gezet. Ze maakt een bordje pap voor hem. Ze kijkt om als Ot vanuit het achterhuis over de deel komt aanstommelen.

"Heb je het een beetje warm gehad vannacht, jongen?" vraagt moeder. Ot schudt zijn hoofd van nee. "Ga maar even water halen voor de koffie," zegt ze. "En gooi daarna de wasteil vol met putwater, want ik ga straks de lakens en luiers wassen" (afbeelding wassen). Ot stapt in zijn klompen, met maar één sok aan. Om zijn hals wikkelt hij een oude sjaal.

De pomp (afbeelding waterpomp) op de regenwaterbak staat opzij van het voorhuis. Op de torenklok van de Catharinakerk op de Brink ziet Ot dat het al bijna half zeven is. Hij moet opschieten. Hij zwengelt zo hard hij kan aan de pomp en sjouwt dan met zijn volle emmer terug in huis. Moeder zet een kan met water op de kachel. Ot gaat meteen de deur weer uit.

"Ot, wacht op mij, ik ga mee!," roept Sien. Ze is klaar met de sok, Ot kan hem meteen aan. De put is wel dertien meter diep. Met een ketting laat Ot de emmer zakken en met een behendige beweging laat hij deze kantelen, zodat hij vol loopt. Daarna trekt hij deze omhoog en giet het water over in de wasteil die naast de put staat opgesteld, met daaronder een vuurplaats. Er gaan wel vijf emmertjes water in de teil. Het vuur wordt straks aangestoken. Voor het wassen van lakens en luiers moet het water bijna kokend heet zijn.

Van al dat geklots van het water moet Sien plassen. Ze loopt meteen door naar de poepdoos (afbeelding poepdoos) op de koestal. Sien haalt de deksel van de ton en doet een plas. Als ze uit het huisje komt ziet ze Ot op het plaatsje. Hij verspreidt de as van het vuur van gisteren over het erf om de gaten en kuilen te dichten. Als Sien hem aankijkt, moet ze lachen: Ot heeft een grote zwarte veeg over zijn gezicht.

"Piet de Smeerpoets, Piet de Smeerpoets," zegt ze pesterig. En dan, met een deftig stemmetje:

"Piet was een smeerpoets op en top,

Die schrikte voor een waterdrop.

En als een dwaze om zich greep

bij 't zien van waskom, spons en zeep.

Zijn hoofd was als een ragebol,

Met stof en spinnenwebben vol:

Zijn nagels, foei om van te gruwen!

Wie zou zoo'n vuile knaap niet schuwen?"

Dit versje heeft ze op school gelezen in het prentenboek van meester Zondag.

“Stomme schooljuf, hou je mond!”, snauwt Ot. Met zijn zwarte handen omhoog loopt hij dreigend op Sien af. Sien rent lachend naar binnen. Ot gaat haar achterna en botst tegen Seiggien aan. Die begint te gillen van opwinding. Leuk, stoeien! Ze rent Ot achterna. Met z'n drieën rennen ze rondjes om de tafel (afbeelding keuken). Dan draait Seiggien zich om. Ze wil Ot tegenhouden en ze gaat met haar hele lijf aan de zak van zijn korte broek hangen. KRRRAAKKK!! de zak van de broek scheurt uit. Seiggien laat meteen los en loopt geschrokken achteruit. Ot en Sien staan tegelijkertijd stil. Ze kijken elkaar aan. Heeft moeder het gehoord? Moeder staat met de rug naar de kinderen toe. Langzaam draait ze zich om. “Wat is er in jullie gevaren?”, vraagt ze streng. “Eerst maken jullie een hels kabaal. En nu heerst hier een stilte als op het kerkhof. Wat is er gebeurd?”

Sien begint te stotteren: “Nou, eh, we doen een nieuw soort van krijgertje, enne eh, als je iemand op z'n oor tikt moet iedereen stil blijven staan en zijn mond dichthouden...ja zo gaat het, hé Ot?” Ot knikt hard van ja.

Moeder heeft gelukkig niet gehoord dat zijn korte broek gescheurd is. En dat hoeft ze ook heus niet te weten. Het is niet de eerste keer. Er zijn al heel wat gaatjes en scheuren gerepareerd. Het is Ots enige door-deweekse broek, hij draagt hem zomer en winter. Eigenlijk moet hij er heel zuinig op zijn. Frosend kijkt moeder hen aan, ze gelooft het verhaal maar half. “Jaja, wat de kinderen van tegenwoordig allemaal voor gekke spelletjes verzinnen. Maar nu is het afgelopen. Jullie mogen niet rennen in huis. En Sien, schiet nou eens op, de koffie is nog niet gemalen.”

Seiggien verstopt zich bij grootvader in de achterkamer. Ot gaat zijn gezicht schoonmaken en Sien pakt stillletjes de koffiemolen. Ze doet er koffiebonen in en begint te draaien (afbeelding koffiemolen). Ze denkt: “Ik ben blij dat het voorjaar wordt, dan hoef je tenminste niet altijd met zijn allen binnen te zitten. Dan kunnen we weer buiten spelen en zit moeder er ook niet altijd bij. Ze ziet ook alles. Behalve nu met die scheur. Maar hoe moet het nu verder met die broek?” Met een zucht staat ze op en geeft haar moeder het laatje van de koffiemolen met de gemalen koffie erin.

Moeder giet het water op en al snel ruikt het hele huis naar verse koffie. Het is tijd voor het ontbijt en iedereen gaat aan tafel (afbeelding keuken). Ze eten donkerbruin roggebrood met een beetje reuzel. Moeder heeft nog wat melk over. Ze doet er water bij en verdeelt het over de vier jongste kinderen. Grootvader slurpt zwijgend zijn koffie. Roelfie helpt Rieksie met zijn pap, en Sien heeft Seiggien op schoot genomen. Ot zit zo ver mogelijk van moeder, dan ziet ze de scheur in zijn broek niet.

Vader en Bareld zijn klaar met het melken van de twee koeien en de drie geiten. Na het eten van de boterham gaan ze met paard en wagen (afbeelding paard en wagen) naar het Haarveen om te werken voor hun baas.

In het voorjaar is er weer volop werk op de eigen boerderij. Het graan moet gezaaid worden. Aardappelen worden gepoot en de bonen moeten in de grond. Als het onkruid opkomt moet er gewied worden en dan moeten Ot en Sien na schooltijd meehelpen (afbeelding werken op het land). In de zomervakantie moet iedereen meehelpen met het oogsten van graan en hooi. Rogge wordt gebonden en in bossen op de zolder gelegd om te drogen. Wanneer de rogge op de lemen vloer van de schuur gedorst wordt, moet Ot de bossen naar beneden gooien en naar vader en Bareld brengen. Het graan komt in juten zakken en gaat naar de molen. De bonen komen aan lange stokken te hangen in de droogschuur achter het huis. Maar zo ver is het nog lang niet. Voorlopig staan de akkers er nog kaal bij.

Na het eten gaat Roelfie naar haar werk als keukenmeisje op de havezate Mensinge (afbeelding Havezate Mensinge). Derkie, Seiggien en Rieks blijven de hele dag bij moeder thuis. Ot en Sien gaan naar school maar eerst moeten ze moeder nog helpen met wat klusjes.

Ot moet de poepton die vol is voor bij de straat neer zetten. Heel voorzichtig loopt hij met de volle, stinkende ton over de deel en het erf. Straks komt boer Brink de inhoud ophalen. Hij gooit de ton leeg in een grote bak die op zijn kar staat. Sien heeft de nachtspiegel uit het pottenkastje gehaald en leeggegooid. Daarna heeft ze een emmer water gepakt en een sopje gemaakt. Ze is druk bezig om het straatje en het plaatsje opzij van het huis te schrobben. Ze moet opschieten want om acht uur begint de school. Onderweg zegt Ot: "Jij ook met dat stomme versje over Piet de Smeerpoets. Nou heb ik een scheur in mijn broek." Oei, dat was Sien alweer helemaal vergeten. "Als je maar niet denkt dat ik die scheur ga naaien, dat is meidenwerk!" broemt Ot. Sien denkt even na en zegt: "Nou goed, ik naai hem vanmiddag, als ik straks in de pauze met jouw hoepel (afbeelding hoepel) mag spelen." Ot kijkt opgelucht. "Goed, dat is dan afgesproken!"

Op weg naar school komt Ot zijn vrienden tegen. Hij rent met Piet en Willem voor Sien uit. Zo hebben ze nog tijd om te spelen op het plein, voordat de schoolbel gaat. Sien vindt het wel fijn om eventjes alleen te lopen. Het is al druk op straat. De jongen van de bakker fietst voorbij met een grote mand vol broden die hij gaat bezorgen bij de mensen thuis. Wat ruikt dat verse brood lekker! In de verte klinkt het ratelende geluid van de kar van de melkrijder (afbeelding melkrijder), die de melk van de boeren ophaalt voor de zuivelfabriek. Een zwaar bruin paard trekt de kar voort en de bussen maken een rammelend geluid op de grindweg. Sien rent de kar voorbij.

Sien loopt verder over de keien. Daar hoort ze een brommend geluid. Hé, een auto. Die zie je niet zo vaak. Wie zou het zijn? Het is de auto van jonkheer Kymmell. Sien kent Kymmell wel omdat haar zus Roelfie op zijn havezate werkt als keukenmeisje. Maar ze kan natuurlijk niet naar hem zwaaien. Daar is hij veel te deftig voor.

Opeens ziet Sien iets glinsteren in het gras onder de bomen. Wat is dat? Ze bukt zich om het op te rapen. Het is een glimmend kwartje! (afbeelding kwartje). Ze heeft een kwartje gevonden! Snel doet ze haar hand weer dicht, ze kijkt om zich heen. Heeft niemand het gezien? Ze wordt er zenuwachtig van.

"Ik heb een kwartje, een heel kwartje, ik heb een kwartje een heel kwartje," zingt het door haar hoofd. Stuivers, dubbeltjes, centen en halve centen, die heeft ze vaak genoeg in haar hand, als ze voor moeder boodschappen moet doen. Maar een kwartje! En niemand weet dat zij hem heeft! In de verte hoort ze de schoolbel. Snel wikkelt ze de gulden in haar zakdoek en ze stopt hem diep in de zak van haar schort. Met haar hand op de zak gedrukt rent ze naar school.

Ze is bijna te laat, alle andere kinderen zijn al in het lokaal (afbeelding klaslokaal). Het is een groot kabaal, met zestig kinderen die door elkaar praten en lachen. Dan wordt het opeens muisstil. Alle kinderen gaan netjes rechtop staan naast hun schoolbank. Meester Zondag staat in de deuropening. "Goedemorgen jongens en meisjes." Alle kinderen antwoorden in koor: "Goedemorgen meester Zondag," en gaan netjes in hun schoolbank zitten. Ze beginnen met rekenen.

Sien pakt haar houten schooltas en schuift het deksel eraf. De schooltas is nog van haar vader geweest. Ze pakt haar lei en griffel (afbeelding lei en griffel) eruit en schrijft de sommen van het bord over. Het is doodstil in de klas. Je kunt alleen nog maar het gekras van de griffels horen.

Sien kan haar gedachten maar moeilijk bij de les houden. Ze denkt aan de scheur in de broek van Ot en aan het strenge gezicht van moeder. In de pauze geeft Ot haar zijn hoepel (afbeelding hoepel). Sien kijkt haar broer verbaasd aan. Ze was alweer vergeten dat ze de scheur in Ots broek zou naaien. Ze pakt de hoepel en rent de straat op om met Marie te hoepelen.

Die middag zijn alle jongens om half vier vrij. De meisjes blijven in het lokaal (afbeelding breien) want juffrouw Helder geeft nog een uur handwerkles. Als ze bezig zijn met breien stopt Sien snel een draadje in de zak van haar schort. Dat gaat ze vanmiddag gebruiken om de scheur in Ots broek te naaien. Ze denkt

bij zichzelf: "Ot is al lekker buiten aan het spelen. En ik moet straks ook nog die stomme scheur naaien. En misschien nog wel meer verstelwerk doen voor moeder. Die jongens hebben het maar wat gemakkelijk!" Maar ze kan toch niet echt heel jaloers zijn op Ot. Want, zegt ze tegen zichzelf: "In mijn zak zit een kwartje en in die van Ot zit een scheur.

BIJLAGE 2: INFORMATIE OVER DE ERFGOEDINSTELLINGEN IN RODEN

Catharinakerk

De Catharinakerk is een deels Romaans gotische en deels gotische kerk in de Drentse plaats Roden. De kerk werd gebouwd in de 13e eeuw en werd gewijd aan de heilige Catharina van Alexandrië. Zij beschermt tegen ziekten. In het begin van de 15e eeuw werd het oude koor vervangen door een gotisch koor. Daarna werd aan het einde van de 15e eeuw de toren gebouwd. Bij de restauratie in de jaren dertig van de 20e eeuw werd het pleisterwerk aan de binnenzijde van de kerk verwijderd, waardoor de baksteenstructuur zichtbaar werd.

Volgens het testament van Maria Catharina Hoppinck uit 1776, werden 10.000 carolusgulden beschikbaar gesteld voor de bouw van een orgel. Het orgel werd gebouwd door Albertus Antoni Hinsz (1704-1785), een uit Duitsland afkomstige orgelbouwer. Het verhaal van de schenking is beschreven op de wapens en tekstborden in de kerk.

De 18e-eeuwse herenbank in de kerk heeft het wapen van de landschapssecretaris Coenraad Wolter Ellents en zijn echtgenote Gesina Oldenhuis, de bewoners van de naastgelegen Havezate Mensinge. Jarenlang hebben de bewoners van de havezate zo hun eigen bank gehad in de kerk. Ook hadden ze hun eigen toegangspaadje tot de kerk, vanuit de Havezate konden ze zo binnendoor naar de kerk lopen. De preekstoel dateert van 1717. Het doopvont van Bentheimer zandsteen is 13e-eeuws.

Havezate Mensinge

Havezate Mensinge is een oud landgoed dat al meer dan 600 jaar bestaat. In 1381 wordt de havezate voor het eerst genoemd in een document. Een havezate is van oorsprong de woning van een eigenaar van een landgoed. De bewoners van havezate Mensinge hoeven zelf geen belasting te betalen aan de bisschop van Utrecht. De inwoners van het gebied eromheen moeten dit wel. Deze belasting wordt geïnd door de leenman van de bisschop. Het recht om deze belasting te innen wordt 'het recht van havenzaten' genoemd. Hier ontleent de woning van de leenman dan ook zijn naam aan. Door geldgebrek gebeurt het innen van belasting veelal in natura.

In het jaar 1485 komt de havezate in het bezit van de rijke familie Van Ewsum uit Groningen die tot 1720 op het landgoed woont. In 1720, net nadat het huis werd verkocht, brandt de havezate grotendeels af. Gelukkig wordt het snel herbouwd. Het gebouw zoals het er nu staat komt dus niet uit de middeleeuwen, maar is in de 18e eeuw gebouwd. Tot 1764 wisselt het huis enkele malen van eigenaar, maar vanaf dat jaar komt het landgoed in handen van het rijke echtpaar Ellents-Oldenhuis. Mevrouw Ellents was in 1797 de rijkste vrouw van Drenthe met een vermogen van ruim fl. 270.000,-. Het kinderloze echtpaar neemt een paar neefjes en een nichtje van mevrouw Ellents in huis als deze in 1775 wees zijn geworden. Haar jongste neefje, Jan Wilmsonn Kymmell erft het landgoed in 1818 en daarna blijft het pand lange tijd in handen van één familie, de familie Kymmell.

Het Drentse geslacht Kymmell heeft veel invloed in Drenthe. Ook in Roden heeft de familie Kymmell grote stukken landbouwgrond in bezit. In ruil voor pacht mogen boeren uit de omgeving op een deel van de grond werken. Op het andere deel van het land werken landarbeiders voor de familie. Zij zijn in dienst van de familie en verdienen zo geld. Veel mensen hebben dus te maken met de eigenaar van de havezate. De Kymmells bekleeden in het dorp en in Drenthe belangrijke posities; in 1825 kennen vier Drentse gemeenten een Kymmell als burgemeester. De familie bezit havezate Mensinge bijna 170 jaar.

In 1985 is het huis en de bijbehorende grond verkocht aan de gemeente Roden. Tussen 1985 en 1987 wordt de havezate gerestaureerd en wordt er archeologisch onderzoek verricht. Tijdens dit onderzoek blijkt in het 18e eeuwse gebouw een restant van een muur uit de Middeleeuwen te zitten. Deze muur heeft als enige de brand van 1720 overleefd!

Na de grondige restauratie is de benedenverdieping ingericht als museum. Meubels, tapijten, serviezen en schilderijen die de tijd hebben doorstaan zijn nu in het museum te zien. Door de inrichting heb je het gevoel dat de familie Kymmell zo thuis kan komen van een uitje. De weckflessen staan in de keuken en de was zit in de tobbe.

Op het landgoed zijn ook nog allerlei zaken aan te treffen die herinneren aan het verleden. Zo is er een oude duiventil uit 1750 te vinden en in het Mensingebos staan veel bijzondere planten en bomen. In de tuin van de havezate Mensinge is in 2009 een gedenkteken voor de Roder dichteres Vasalis (1909-1998) geplaatst. Een dichteres die nog steeds tot de meest gelezen dichters van Nederland behoort.

Scheepstra Kabinet

In 1995 kwam er een fusie tussen de 101 jaar oude Scheepstraschool aan de Brink in Roden en de Meester Zondagschool, beide openbare scholen. Zo ontstond "De Marke" en verdween de naam Scheepstra. In het voorjaar van 2000 besloot een groep mensen het honderdjarig bestaan alsnog te vieren met een reünie, een herinneringsboek, een standbeeld van de schrijver en een tentoonstelling. "De Stichting Reünie 100-jaar H. Scheepstraschool Roden" ging vol goede moed van start vooral ook om "de persoon, werk en leven van de heer H. Scheepstra" onder ieders aandacht te brengen.

Omstreeks die tijd werd de stichting "De Oude Scheepstraschool" opgericht. Ze namen de idealen van de stichting over. De school moest zijn naam behouden en het monument zou een museum moeten herbergen, die de wereld van het kind zou laten zien, thuis, op school en buiten. In het gebouw is een lokaal dat nog helemaal de sfeer van rond 1930 uitstraalt. Hier heeft de Scheepstrastichting een kabinet ingericht geheel gewijd aan het werk en het belang van Riex Scheepstra. En het gebouw heet nu "Trefpunt Scheepstra".

Speelgoedmuseum Kinderwereld

In 1969 werd de Stichting Nederlands Museum Kinderwereld in Roden opgericht. Het Tegelijkertijd werd in dit jaar via het ANP een oproep gedaan aan de Nederlandse bevolking om eens op zolder te kijken naar speelgoed uit het verleden. Aan deze oproep werd massaal gehoor gegeven en is de aanzet geweest van een unieke collectie antiek speelgoed. In Het Pietershuis (Brink 31) werd een permanente expositie ingericht.

In speelgoedmuseum Kinderwereld is veel te zien voor kinderen en volwassenen. Van antiek speelgoed als poppen, treinen, auto's, LEGO tot aan oude speelautomaten. Naast het bekijken van speelgoed zijn er ook veel mogelijkheden om echt te spelen. Zo is er een antieke draaimolen in gebruik en kan iedereen zich uitleven in de buitenspeelplaats. Hier kun je fietsen op oude bijzondere fietsen, spelen met diablo's, tolleren en nog meer. Ook is er binnen een knutselzolder en treinpark om te spelen.